

İSLAM DÜNYASINA GÖNDERİLEN MİSYON ELÇİSİ: SAMUEL MARINUS ZWEMER VE İSLAM'A BAKIŞI

Muhammed GÜNGÖR*

Öz

Samuel Marinus Zwemer, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın ilk yarısında Müslümanlara yönelik faaliyetleriyle önemli oryantalist misyonerler arasında yer almıştır. Başlattığı Arabistan Misyonerliği'nden dolayı kendisine "İslam'a gönderilen elçi" denilmiŐtir. Ayrıca, Hıristiyan bakış açısıyla yazılan kitap ve makaleleriyle İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz bir imaj yaratmaya çalışmıştır. Özellikle İslam'daki Allah anlayıŐı, Hz. Muhammed ve Kur'an hakkındaki değerlendirmeleri İslam hakikatleriyle baĐdaŐmamaktadır. Zwemer, Allah'ı doğulu despot bir tanrı gibi betimlemiŐtir. Hz. Muhammed'in peygamber olmadığını iddia etmiş ve onu ahlâksız olmakla itham etmiştir. Kur'an'ın yanlışlarla dolu anlaŐılmaz bir kitap olduğunu öne sürmüştür. Hıristiyan misyonerleri İslam dünyasında misyonerlik faaliyetlerinde bulunmaya teşvik eden Zwemer, gerek mücadelesi gerekse eserleri ile onlara ilham kaynağı olmuştur.

Anahtar Kavramlar: Samuel M. Zwemer, Misyonerlik, Arabistan Misyonerliği, İslam Tasavvuru.

Abstract

Apostle of Mission to the Muslim World: Samuel Marinus Zwemer and His Views on Islam

Samuel Marinus Zwemer took place among the significant orientalist missionaries by his activities to Muslims during the late 19th century and the first half of 20th century. He was called as "Apostle to Islam" because of the Arabian Mission he initiated. On the other hand, he endeavored to create a negative image about Islam and Muslims by his books and articles written in the Christian perspective. Especially, his considerations about the perception of Allah in Islam, Mohammed and the Quran do not accord with Islamic truths. Zwemer described Allah as an oriental despot god. He asserted that Mohammed was not a prophet and accused him of being immoral. He asserted that the Quran is an incomprehensible book full of mistakes. Zwemer, who incited Christian missionaries to engage in the missionary activities in the Muslim World, became the source of inspiration for them by both his struggle and writings.

Key Words: Samuel Marinus Zwemer, Missionary, Arabian Mission, Image of Islam.

* Dr., Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni, MEB; senceristan@hotmail.com

GİRİŞ

İslam dünyasına yönelik misyonerlik faaliyetleri, 19. yüzyılda oryantalizm kisvesi altında devam etmiştir. “Din, dil, bilim, düşünce, sanat, tarih gibi alanlarda Doğu dünyasını inceleyen ve Doğu hakkında değer yargıları üreten Batı kaynaklı kurumsal faaliyet” (Bulut 2007: 428) şeklinde tanımlanan oryantalizm, çoğu zaman Doğu’yu anlamak yerine tanımlamayı hedeflemiştir. Özellikle İslam ve Müslümanlar hakkında yürüttüğü çalışmalarla dikkat çeken oryantalistler, elde ettiği verileri İslam dünyasında misyonerlik faaliyetleri için kullanmıştır. Bu amaç doğrultusunda İslam ve Müslümanlarla ilgili Batı dünyasında doğru yanlış pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunun neticesinde, İslam ve Müslümanlar hakkındaki bilgileriyle misyonerlerin, artık Müslümanları “ürkütmeden” Hıristiyanlaştırabilecekleri düşünülmüştür.

Bir yandan İslam hakkında yazdığı eserlerle “oryantalist”, diğer yandan İslam dünyasında 40 yıla yakın misyonerlik faaliyetleriyle “misyoner” sıfatını kazanan Samuel M. Zwemer bu bağlamda dikkat çeken isimlerden biri olmuştur. O, yaşadıkları ve yazdıklarıyla kendi döneminde olduğu gibi günümüz misyonerleri için de ilham kaynağı olmuştur. Özellikle yazılı eserlere büyük önem veren Zwemer, yayın hayatında bir asrı geride bırakan *The Moslem World* (İslam Dünyası) dergisinin ortaya çıkmasında büyük bir gayret göstermiştir. Onun ismini taşıyan *Samuel Zwemer Theological Seminary* (Samuel Zwemer İlahiyat Fakültesi) de Zwemer’in Hıristiyan misyonerlik tarihindeki öneminin günümüzdeki yansımasıdır. Bu çalışmada Türkiye’de pek fazla tanınmayan ve hakkında çalışma yapılmamış olan Zwemer’in Müslümanlara yönelik yoğun misyonerlik faaliyetleriyle geçen hayatı ile gerek İslam dini gerekse Müslümanlar hakkında yazdığı eserlerinde Allah, Hz. Muhammed ve Kur’an hakkındaki düşünceleri incelenmiştir.

A. SAMUEL M. ZWEMER’İN HAYATI, KİŞİLİĞİ, MİSYON ÇALIŞMALARI VE ESERLERİ

1. Hayatı: Samuel M. Zwemer, 12 Nisan 1867 tarihinde Michigan’da (Wilson 1967: 79), Amerika’ya göç eden Hollandalı göçmen bir ailenin (Hubers 2004: 117) on beş çocuğundan on üçüncüsü olarak dünyaya gelmiştir (Tucker 2004: 238). Annesi, Zwemer’i beşiğine koyarken onun ileride misyoner olması için dualar etmiştir (Wilson 1952: 28). Ailesinin Hıristiyanlığa olan bağlılığından dolayı Zwemer’in yıllar sonra misyoner olması normal karşılanmıştır (Wilson 1952: 21).

Beş yaşına kadar Felemenkçe ve İngilizce öğrenen Zwemer, okul hayatına başlamasıyla birlikte Almancayı da öğrenmiştir. Yabancı dilleri erken yaşlarda öğrenmesi gelecekte diğer dilleri öğrenmesini kolaylaştırmıştır (Wilson 1952: 21).

1879 yılında 12 yaşında iken Hope College'ın 4 yıl süren *hazırlık okulu*-na kayıt yaptırmıştır (Wilson 1952: 26). 1883'de Hope College'a kayıt olan Zwemer'in buradaki eğitimi de 4 yıl sürmüştür (Al-Abdulkareem 2001: 61). 22 Haziran 1887 tarihindeki mezuniyetinin ardından (Wilson 1952: 29) 19 Eylül 1887 tarihinde Reform Kilisesi İlahiyat Fakültesindeki (Theological Seminary of the Reformed Church) eğitimine başlamıştır (Wilson 1996: 163).

Theological Seminary of the Reformed Church'de öğrenim gören üç öğrenci, Samuel M. Zwemer, James Cantine ve Philip T. Phelps 31 Ekim 1888 tarihinde yaptıkları bir toplantıda Hıristiyanlığı yurtdışında yaymak için bir karar almışlardır. Özellikle Arapça konuşulan ülkelerde misyonerlik faaliyetlerinde bulunmak isteyen bu gençler, misyonerlik idealinin kalplerine tamamen yerleştiğine ve bunun kendileri için ilâhî bir çağrı olduğuna inanmışlardır (Zwemer 1900: 353-354).

Bağlı buldukları Kilise ile konuyu görüşen Zwemer ve arkadaşları, uzun tartışmaların ve “Tanrı’ya edilen duaların” ardından Kilise’den plan için izin almayı başarmışlardır (Bkz. Zwemer 1900: 353-357). Böylece, arzu edilen misyonerlik hareketi 1 Ağustos 1889 tarihinde başlamıştır (Zwemer vd. 1938: 148). Arabistan bölgesindeki Müslümanlara yönelik misyonerlik faaliyetinin adı ise “Arabistan Misyonerliği” (The Arabian Mission) olarak belirlenmiştir (Zwemer 1900: 357). Ancak bu plana karşı çıkanlar, Arabistan gibi büyük bir bölgede Kilise’nin, dört yüz yıl boyunca böyle bir misyonerlik işine girişmediğini bildirerek, karşılaşılabilecek şartlar ve engeller hakkında bilgi sahibi olmadıklarını onlara hatırlatmışlardır (Mason vd. 1926: 59).

Arabistan bölgesinde yaşayan Müslümanlara yönelik ilk Amerikan Protestan Misyonerliği Cantine’in, 16 Ekim 1889 tarihinde Beyrut’a gitmesiyle fiilen başlamıştır (Zwemer 1900: 353). Zwemer ise Cantine’den bir yıl sonra Beyrut’a giderek Arabistan Misyonerliği’nin bir neferi olmuştur (Wilson 1952: 39). Bu topraklarda bu iki genç misyonerin fevkalâde dikkatli olmaları gerekmiştir. Bu konuda Zwemer ve Cantine’nin “yılan gibi akıllı güvercin gibi zararsız” hareket ettikleri belirtilmiştir (Peurseem 1948: 6).

192 • İSLAM DÜNYASINA GÖNDERİLEN MİSYON ELÇİSİ: SAMUEL MARINUS ZWEMER VE İSLAM'A BAKIŞI

Zwemer ve Cantine, uzun süren çalışmalar ve “dualar” neticesinde 60 bin nüfuslu Basra şehrinin, Hıristiyan misyonerliğinin daimî mekânı olmasına karar vermişler ve böylece Arabistan Misyonerliği'nin ilk şubesini, 1891 yılının Ağustos ayında Basra'da açmışlardır (Mason vd. 1926: 68-69). Basra'da olduğu gibi Bahreyn'de de Kitab-ı Mukaddes satabilecekleri bir dükkân açmak isteyen Zwemer, bu süreçte karşılaşılan bazı sıkıntılara rağmen burada da bir dükkân açmayı başarmıştır (1900: 362).

Zwemer, 1895 yılının Nisan ayında Basra'ya gelen misyoner Amy Wilkes ile 18 Mayıs 1896 tarihinde evlenmiştir. Amy gibi yetişmiş bir hemşirenin Zwemer'in yanında yer alması Arabistan Misyonerliği'ne güç katmıştır (Zwemer vd. 1938: 115-116).

Zwemer, Müslümanlara yönelik misyonerlik çalışmaları esnasında bir baba olarak acı olaylar yaşamıştır. Kızı Ruth Zwemer, 7 Temmuz 1904 tarihinde dört yaşındayken ölmüştür. Ruth'un ölümünün üzerinden fazla bir süre geçmeden büyük kızı Katharine, 15 Temmuz 1904 tarihinde vefat etmiştir. Bu iki acı olayın da Zwemer'in inancını zerre kadar sarsmadığı belirtilmiştir (Wilson 1952: 49).

1912 yılına gelindiğinde Zwemer, faaliyetlerine Mısır'da devam etmesi için önemli bir teklif almıştır. Teklifi kabul eden Zwemer, daha sonra Amerika'ya gitmiş, burada bir süre kaldıktan sonra Mısır'a dönmek için 7 Eylül 1912 tarihinde yola çıkmıştır (Wilson 1952: 77-78).

Şöhreti gitgide artan Zwemer, gelen davetler neticesinde Afrika, Avrupa ve Asya'nın bazı ülkelerine gitmiştir. Bu arada 1921 yılının Mayıs ayında İstanbul'a da gelen Zwemer, burada biri Robert Koleji'nde olmak üzere birtakım konuşmalar yapmıştır (Wilson 1952: 87).

Kahire'de bulunduğu dönemlerde sık sık Ezher Üniversitesi'ni ziyaret eden Zwemer, başlarda sıcak bir şekilde karşılanmıştır. Ancak faaliyetleri, zamanla bazı üniversite hocalarını rahatsız etmiştir. Bu nedenle resmî makamlara şikâyet edilen Zwemer, dönemin İngiliz hükümeti tarafından azarlanmış ve Mısır'ı terk etmesi istenmiştir. Bunun üzerine Kıbrıs'a giden Zwemer, iki hafta sonra Mısır'a geri gelmiş ve tartışma da böylece kapanmıştır (Wilson 1952: 88-89).

Müslümanlara yönelik misyonerlik faaliyetlerinde uzun yıllar aktif olarak çalışan Zwemer, Princeton İlahiyat Fakültesi Din Tarihi ve Hıristiyan Misyonerliği Kürsüsünde hocalık yapması için gelen ısrarlı teklifi kabul ederek

Amerika'ya yerleşmiş ve 1930'da fakülte'deki görevine başlamıştır (Wilson 1967: 90; 1952: 209-210). Üniversitenin yanı sıra başka enstitülerde de dersler veren Zwemer, misyonerlik faaliyetleri bağlamında dünyayı gezmeye devam etmiştir (Wilson 1952: 213). 71 yaşında emekli olan (Wilson 1952: 215) Zwemer, boş durmayıp vaazları ve yazılarıyla çalışmalarını sürdürmüştür (Wilson 1952: 219).

Yıllar süren misyonerlik çalışmalarını geride bırakan Zwemer, 2 Nisan 1952 tarihinde 84 yaşında ölmüştür (Calverley 1952: 157).

2. Samuel M. Zwemer'in Kişiliği: Zwemer'in kararlılığı, cesareti ve inancı en önemli özellikleri arasında zikredilmiştir (Wilson 1952: 243). Her zaman bir öncü ve lider olduğu vurgulanmış, doğuştan gelen bu özelliği *The Moslem World* dergisinin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Mütevazı kişiliğiyle dikkat çeken Zwemer'i, hayatı boyunca etkileyen en önemli motivasyon, İsa Mesih'e en iyi şekilde nasıl hizmet edebileceği düşüncesi olmuştur (Calverley 1952: 159). İlgi alanları ve bilgisiyle "bir düşünce adamı" olarak gösterilen Zwemer, düşüncelerini Müslümanların Hıristiyanlaştırılması üzerinde yoğunlaştırmıştır (Wilson 1952: 84).

Zwemer'in bir başka özelliği ise çalışkanlığıdır (Wilson 1952: 71). "Kürsüden mücadele eden haçlı askeri" olduğu söylenen Zwemer'in bir günde üç konferans verecek kadar gayretkeş olması dikkat çekmiştir (Wilson 1952: 83). 1914 yılında Amerika'da 113 günde yaptığı 151 konuşma (Wilson 1996: 166) ve 1925 yılının Nisan ve Mayıs aylarında, İngiltere'de 23 günde yaptığı 36 büyük konuşma (Wilson 1996: 87) onun çalışkanlığı göstermek için yeterlidir.

Arapçayı mükemmel şekilde öğrenen (Calverley 1952: 158) Zwemer, beşerî ilişkileri güçlü (Calverley 1952: 159), şakadan hoşlanan (Wilson 1952: 83) ve konuşmalarında bir şekilde insanların ilgisini çekmeyi başaran (Wilson 1952: 85) bir insan olarak anlatılmıştır. Ayrıca onun Tanrı'nın rızasını kazanmak için her şeyi yapabileceği vurgulanmıştır (Wilson 1952: 243).

3. Önemli Bir Misyoner Olarak Samuel M. Zwemer: Müslümanlara yönelik Protestan misyonerlik faaliyetlerinde önemli isimlerden biri olan Zwemer'e, *Apostle to Islam* (İslam'a Gönderilen Elçi) lakabı verilmiştir. Nitekim Müslümanlara yönelik misyonerlik faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda bu lakaba ondan daha layık bir kimsenin olmadığı belirtilmiştir (Tucker 2004: 238).

194 • İSLAM DÜNYASINA GÖNDERİLEN MİSYON ELÇİSİ: SAMUEL MARINUS ZWEMER VE İSLAM'A BAKIŞI

John Hubers (2004: 117), Zwemer'i, İslam'ın kalbinin attığı yerde Müslümanlara yönelik misyonerlik faaliyetlerine hayatını adanmış bir insan olarak tanıtmıştır. 19 ve 20. yüzyılın ilk yarısındaki oryantalizm çalışmalarının ele alındığı bir eserde Zwemer, 231 üretken yazar arasında ilk ikide zikredilmiştir (Wokoeck 2009: 83). Müslümanlara ilgisinin bu denli büyük olması, İslam'ı "kurbanları kurtarılmaya ihtiyacı olan manevî köleliğin bir çeşidi" olarak görmesiyle izah edilmiştir (Hubers 2004: 118).

Dönemindeki insanların dikkatini üzerine çekmeyi başaran Zwemer, başlattığı organizasyonlar ve faaliyetlerle çevresinde büyük bir etki yaratmıştır. Onlarca kitabı ve makalesiyle kendisinden sonra gelen insanlar üzerinde olağanüstü bir etki bırakmıştır. Bıraktığı bu etkinin zamanla büyüüp genişleyeceğine dikkat çekilmiştir (Calverley 1952: 157).

Yazılı eserlere önem veren Zwemer, bunun önemini şu sözleri ile dile getirmiştir: "Hiçbir kuruluş (temsilci), yazılı eser kadar bu kadar derinlemesine, bu kadar ısrarlı bir şekilde İslam'ın içine nüfuz edemez, bu kadar cesur bir şekilde tanıklık edemez ve bu kadar karşı konulamaz bir şekilde [İslam'ı] etkileyemez". Yayın hayatında bir asrı geride bırakan *The Moslem World* dergisinin böyle bir misyonerin gayret ve girişimleri sayesinde ortaya çıktığı da bir gerçektir (Wilson 1967: 88-89).

4. Samuel M. Zwemer'in Eserleri: Zwemer, kırktan fazla kitabını ve yüzden fazla makalesini genellikle İslam, Hıristiyanlık ve misyonerlik olmak üzere üç konu üzerinde kaleme almıştır. Bazı eserleri Arapça, Çince, Danca, Felemenkçe, Fransızca, Almanca, Farsça, İspanyolca, İsveççe ve Urduca gibi dillere tercüme edilmiştir (Wilson 1952: 13). Örneğin, *Raymund Lull: First Missionary to Moslems* adlı kitabı Arapça, İspanyolca, Almanca, Çince ve Felemenkçeye çevrilmiştir (Wilson 1996: 165).

Zwemer'in İslam ve Müslümanlar hakkında yazdığı *Arabia: The Cradle of Islam*, *Islam A Challenge to Faith*, *The Moslem World*, *The Disintegration of Islam*, *The Moslem Doctrine of God*, *Across the World of Islam*, *The Influence of Animism on Islam* gibi eserler büyük önem arz etmektedir. *The Glory of the Manger*, *The Glory of the Empty Tomb*, *The Glory of the Cross*, *Christianity Final Religion* Zwemer'in Hıristiyanlıkla ilgili yazdığı çalışmalara örnek olarak verilebilir. Misyonerlik faaliyetlerini konu alan çalışmalarına da *How Rich the Harvest*, *How to Use*, *Thinking Missions with Christ* eserleri örnek olarak zikredilebilir (Bkz. Wilson 1952: 251-253).

B. SAMUEL M. ZWEMER'İN İSLAM ALGISI

1. Hz. Muhammed Tasavvuru: Zwemer'in İslam'la ilgili üzerinde durduğu en önemli konu Hz. Muhammed'dir. Çünkü o, Kur'an'da bahsedilen ve Müslümanların algısında yer alan Hz. Muhammed imajının bozulması durumunda İslam'ın batıl olduğunun kolay bir şekilde ispatlanabileceğini zannetmektedir.

a. Hz. Muhammed'i Ortaya Çıkaran Şartlar: Zwemer, İslam öncesi dönemin iyi bir şekilde incelenmesi durumunda, Hz. Muhammed'i dinî bir lider olarak ortaya çıkaran şartların açık bir şekilde görülebileceğini dile getirmiştir. Ona göre, cahiliye döneminin politik ve dinî şartlarının yanı sıra Hz. Muhammed'in ailevî ve kişisel özellikleri onun tezahür etmesinde önemli rol oynamıştır.

Zwemer, Arabistan'da yaşayan Arapların, milattan önce asırlar boyunca herhangi bir devletin boyunduruğuna girmeden neredeyse tamamen bağımsız yaşadığını aktarmaktadır. Ancak, tarihin akışıyla birlikte özgürlüklerini kaybeden Arapların, Roma, Habeşistan ve Pers gibi devletlerin hâkimiyetine girdiklerini bildiren Zwemer, İslam öncesi Arabistan'da siyasî bir istikarsızlık yaşandığını belirtmektedir. O, bu durumu, Arapları, Perslilere, Habeşlilere veya Greklere karşı birleştirecek siyasî bir lider için zamanın hazır olduğu şeklinde yorumlamaktadır (1907: 4-5). Öte yandan, Kabe'yi yıkmak isteyen Ebrehe'nin ordusu karşısında Arapların kazandığı büyük tarihî zaferin de Hz. Muhammed'i etkileyip sonraki yıllarda Romalılara ve Perslilere karşı verilen Arap mücadelesinde önemli bir yere getirdiğini öne sürmektedir (1907-1908: 11).

Zwemer, Hz. Muhammed'i ortaya çıkaran şartlar arasında dinî etkenlere temas etmekte, bu bağlamda, cahiliye dönemindeki Haniflerden söz etmektedir. O, günahlardan uzak durmaya çalışan Haniflerin, müşriklerin putperestlik uygulamalarından rahatsızlık duyduklarını, işlerinde Allah'ın rızasını gözettiklerini, hakikati aradıklarını ve Arapların ikiyüzlü olmalarından bıktıklarını anlatmaktadır (1900: 168). İslam ve Hanifler arasındaki bazı ortak noktaları örnek olarak veren Zwemer, nihayetinde Hanifleri, İslam'ın ortaya çıkması için zeminin hazır olduğunun bir kanıtı olarak değerlendirmektedir (1907: 24).

Zwemer, Hz. Muhammed'in başarısında onun ailevî özelliklerinin önemli bir yeri olduğu kanısındadır. Arabistan'ın merkezi olan Mekke'nin bütün yöneticilerinin Kureyş kabilesinden geldiğine ve Hz. Muhammed'in

bu kabilenin mensubu olduğuna dikkat çeken Zwemer, Mekke'nin önemli isimlerinden Abdulmüttalip'in himayesindeki küçük Muhammed'in, bu yaşlarda, dedesinden bir liderin nasıl olması gerektiğini ve gücün nasıl kullanılacağını öğrendiğini iddia etmektedir. Bunun yanında, Hz. Hatice'nin İslam Peygamberi'nin lider bir karakter olarak ortaya çıkmasında etkili olduğunu düşünmektedir (1900: 180).

Hz. Muhammed'in başarısıyla ilgili dile getirilen en dikkat çekici iddia, onun akıl almaz zekâsı, yaratıcılığı; başka bir ifadeyle, onun dâhi bir insan olduğu şeklindedir (Zwemer 1900: 180). Bu konuda Zwemer, "Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğunu inkâr etsek bile onun dâhi bir insan olduğunu kesinlikle inkâr edemeyiz" demektedir (1907-1908: 7).

Ortaya koyduğu şartların genel bir değerlendirmesini yapan Zwemer, yeni bir dinin zuhuru için artık bütün şartların hazır olduğunu öne sürmektedir. Ona göre, sadece sosyal, politik ve dinî durumları idrak edip kaostan bir düzen oluşturacak ustanın dehasına ihtiyaç bulunmaktaydı. Bu, aynı zamanda Yahudilere, Hıristiyanlara ve putperestlere hitap edebilecek kapsayıcı ve uzlaşmacı bir din inşa etmek için de gerekliydi. Zwemer, bu şartlar altında uygun kişinin bizzat Hz. Muhammed olduğunu düşünmektedir (1907-1908: 11).

b. Hz. Muhammed'in Kimliği Meselesi: Hıristiyanlığın en son ve mükemmel din olduğuna ve kurutuluşun da ancak bu din sayesinde gerçekleşeceğine inanan bütün Hıristiyanların, Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr etmesi (Akdemir 1989: 189) gibi Zwemer de Hz. Muhammed'in Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu inkâr etmektedir (1900: 182). Bu inkârın altında genel olarak şöyle bir düşüncenin yattığı düşünülmektedir: Hz. Muhammed'in peygamber olmadığı ispat edilebilirse Kur'an'ın da ilâhî bir kitap olmadığı kanıtlanacak ve nihayetinde İslam hakkında çok farklı değerlendirmeler yapma imkânı hâsıl olacaktır (Okumuş 2002: 129).

"Muhammed ne ise İslam da odur" düşüncesinde olan Zwemer, Hz. Muhammed'in karakteri ve hayatının bilinmesinin oldukça önemli olduğunu dile getirmektedir (1911a: 354). Zwemer'in ifadelerine göre, Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inananlar olduğu gibi bunu inkâr edenler de bulunmaktadır. Onun şehvet düşkünü ve acımasız olduğunu iddia edenlere karşı bu iddiaların yersiz olduğunu ispatlamaya çalışanlara da rastlanmaktadır (1907: 40-41). Hz. Muhammed'in kötü bir varlığın aleti olduğunu iddia edenlerin yanı sıra Fraud ekolünden gelenlere göre o, psikopatik bir denge-sizliğin mağdurudur (Zwemer 1941: 29). Ayrıca, başlarda samimî olan Hz.

Muhammed'in zamanla başarısından sarhoş olup peygamberliğin itibarını kişisel menfaatleri için kullandığı da ileri sürülmektedir. Aloys Sprenger ise Hz. Muhammed'in epilepsi hastası olduğunu ve gençliğinde en az bir kere, sonraki yıllarda ise daha sık nöbet geçirdiğini öne sürmektedir (Zwemer 1907: 41).

Yukarıdaki iddiaların yanında Hz. Muhammed ile ilgili Weil, Muir ve Koelle gibi oryantalistlerin farklı değerlendirmeleri olduğuna işaret eden Zwemer, Hz. Muhammed hakkında ortaya atılan iddialara bakıldığında “sarkacın hâlâ sallandığını” belirtmektedir. O, bu iddialar üzerinde düşünüldüğünde, sarkacın muhtemelen iki uç arasında bir yerde duracağını düşünmektedir (1907: 41).

Hz. Muhammed hakkındaki iddialara karşılık Zwemer, her ne kadar onu, dâhi, şair, reformcu, büyük bir savaşçı ve dünyanın gördüğü en önemli dinî liderlerden biri olarak tanımlasa da (1915b: 7) işin aslında, ilk mesajından ölümüne kadar, zeki bir düzenbazın yeteneğine sahip bir kişi olduğunu iddia etmektedir (1900: 182).

Zwemer, Hz. Muhammed'i tanımlarken “büyük dünya dininin [İslam] kurucusu” ifadesini kullanmaktadır. O, “İslam Muhammed'dir” diyerek onun uygulamalarının ve ruhunun İslam dinin inanç esaslarına ve ibadetlerine kadar girip kutsallaştığını belirtmektedir (1919: 6). Hz. Muhammed'in etkisinin Arap dili ve literatürüne de sirayet ettiğini düşünen Zwemer, fosilleri mermerden ayırmanın, Hz. Muhammed'in etkisini Arap dili ve literatüründen silmekten daha kolay olacağını dile getirmektedir (Chai-Lien 1921: i).

c. Hz. Muhammed'in “Savaşçı” Olduğu İddiası: Zwemer, Hz. Muhammed'i “büyük savaşçı peygamber” olarak göstermekte (1907-1908: 26) ve hicret öncesinde vaaz ederek insanları uyaran Hz. Muhammed'in, Medine döneminin başlamasıyla eski kimliğinden sıyrılıp kanunlar koyan savaşçı bir kişiye döndüğünü iddia etmektedir. O, bu iddiasını desteklemek için Medenî ayetlerin incelenmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (1907-1908: 15). Bu iddiasıyla ilgili İslam tarihinden bazı örnekler veren Zwemer, Koelle'den naklettiğine göre, Hz. Muhammed'e dil uzatan Esmâ adındaki bir kadının ve Ebu Afek ismindeki bir Yahudi'nin Müslümanlar tarafından öldürülmesine dikkat çekmektedir. Verdiği örnekler arasında önemli bir rabbi olan Yahudi Ka'b ibn Eşref de yer almaktadır. Anlattığına göre, başlarda Hz. Muhammed'e sempati ile bakan Ka'b ibn Eşref, Hz. Muhammed'in ölüm emri vermesiyle başı kesilerek feci bir şekilde öldürülmüştür (1907-1908: 113-114). Bu çerçevede Zwemer, özellikle Benî Kureyza olayına dikkat çekmektedir. Bu olayın se-

beplerini görmezlikten gelen Zwemer'in anlattığına göre, Hz. Muhammed'in emri ile Medine'nin pazar yerine büyük bir çukur kazılmış ve Benî Kureyza kabilesine ait erkeklerin başları kesilerek cesetleri çukura atılmıştır. Geç vakitlere kadar sürdüğü için bu katliam, meşaleler altında devam etmiştir (1900: 184).

d. İki “Muhammed” Tasavvuru Meselesi: Zwemer'in Hz. Muhammed ile ilgili değindiği bir başka konu, tarihî Hz. Muhammed tasavvuru ile sonradan Müslümanlar arasında tezahür eden Hz. Muhammed tasavvurudur (1900: 184). Zwemer, Kur'an ve İslam tarihinin ilk kaynaklarında Hz. Muhammed'in tamamen bir beşer olup hata yapabileceği üzerinde durulduğunu belirtmektedir (1946: 28). Ancak bu anlayışın zamanla değiştiğini ve Hz. Muhammed'in, sonradan günahsız ve neredeyse kutsal (ilâhî bir varlık) kabul edildiğini ifade etmektedir (1912: 157). Bu bağlamda Zwemer, Hz. Muhammed'in ahirette şefaatçi olacağına dair inancı (1919: 18), kelime-i tevhidde “la ilahe illallah” cümlesinden sonra “Muhammedün rasulullah” ifadesinin gelmesini (1900, s. 186), onu âdeta ilahmış gibi gösteren onurlu sıfatları (1909: 11) ve bazı işleri kolaylaştırmak için “Ya Muhammed” lafzının söylenmesini (1907: 47) bu iddiasını desteklemek adına örnek olarak vermektedir. Neticede Zwemer, bugün hayatta olsaydı Hz. Muhammed'in, Müslümanlar arasında edindiği ihtişam ve mevkiden dolayı şaşırıp kalacağını belirtmektedir (1941: 70).

e. Hz. Muhammed'in Ahlâkî Meselesi: Hz. Muhammed'in hırslı ve şehvet duygularının aşırı olduğunu ileri süren Zwemer, onun amaçlarına ulaşmak için ahlâkî prensipleri ihlal etmede hiçbir tereddüt göstermediğini iddia etmektedir (1919: 19). Yakın dönemin ünlü oryantalistlerinden W. Montgomery Watt'ın “dünyadaki bütün insanlar içinde hiçbiri Muhammed kadar iftiraya uğramamıştır. Ancak çağdaşları onu hiçbir zaman ahlâkî bir zaaf içinde görmediler” sözüyle hakikati dile getirmesine (2001: 241) rağmen Zwemer, hangi düşüncede olursa olsun hiç kimsenin Hz. Muhammed'in ahlâkının yüksek bir standarda ulaştığını söyleyemeyeceğini öne sürmektedir (1919: 10).

Zwemer, Müslümanlar tarafından bütün ahlâkî değerlerin kaynağı kabul edilen Hz. Muhammed'in aynı zamanda “ideal bir karakter ve ahlâkın standardı” olarak benimsendiğini dile getirmektedir (Zwemer vd. 1908: 39). Müslümanların Hz. Muhammed'e bakışını tahkir etmek isteyen Zwemer, “bir akarsu kaynağından daha yükseğe çıkamaz” (1905: 117) ve “bir kule temelden daha geniş olamaz” (1907-1908: 112) benzetmelerini dile getirmektedir. Bu benzetmelerle o, aynı zamanda, Müslümanların, ahlâkî seviyesi ortada

olan Hz. Muhammed'den daha ahlâklı olmayacaklarını ifade etmeye çalışmaktadır.

Hz. Muhammed'i, ahlâkî bağlamda değerlendirmek için kendine göre üç kriter belirleyen Zwemer, en az iki tanesinin adil olduğunu düşündüğü kriterlerin şunlar olduğunu ifade etmektedir: "Hz. Muhammed'in onayladığı ve onların yerine geçtiğini dile getirdiği" Kitab-ı Mukaddes hukuku; putperest Arapların hukuku ve bizzat Hz. Muhammed'in ortaya koyduğu hukuk. Zwemer, bu üç hukuka göre de Hz. Muhammed'in gayriahlâkî davranışlar sergilediğini iddia etmektedir.

Zwemer, birinci kriter olarak Yeni Ahit'e geçen "Dağdaki Vaaz"a işaret etmektedir. Ona göre, bu vaazda İsa Mesih'in üzerinde durduğu ahlâkî değerlerden hiçbiri Hz. Muhammed'de bulunmamaktadır. İkinci kriter olarak cahiliye dönemindeki Arapların hukukuna dikkat çekmekte ve buna göre Hz. Muhammed'in ahlâksız olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır. O, bu dönemde yakınları savaşta öldürülen esir bir kadınla üç ay içinde evlenilmesinin uygun görülmemesine rağmen Hz. Muhammed'in Yahudi esirlerden Safiye ile üç gün içinde evlendiğini dile getirmektedir. Pek çok oryantalist gibi Zwemer'in de üzerinde durduğu bir başka örnek ise cahiliye döneminde evlatlığın eski eşiyle evlenilmesinin yasak olmasıdır. Hz. Muhammed'in, evlatlığı Zeyd'in eski eşi Zeynep'le evlenmesini ele alan Zwemer, Hz. Muhammed'in Zeynep'e âşık olduğu için evlatlığı Zeyd'den onu boşamasını istediğini ve özel bir vahiyle (Ahzâp 33/37) de Zeynep'i kendisine nikâhladığını düşünmektedir. İslam Peygamberi'nin ahlâkını değerlendirdiği üçüncü kriter İslam hukuku olup Zwemer, Hz. Muhammed'in taraftarlarına dörtten fazla kadınla evlenmeyi yasaklarken kendisinin on bir kadınla evlendiğini ve bunların yanına iki tane de cariye alarak kendi hukukunu bile çiğnediğini göstermeye çalışmaktadır (1907-1908: 19-21).

Hz. Muhammed'in ahlâkını kendi bakış açısıyla değerlendiren Zwemer, onun, Hıristiyanlıkta büyük önemi olan yedi kardinal değer (İffet, ölçülülük, fedakârlık, çalışkanlık, sabır, iyilik, alçakgönüllülük) bazılarında yoksun olduğu gibi yedi ölümcül günah (Gurur, açgözlülük, şehvet, düşmanlık, oburluk, kızgınlık, tembellik) bazılarını da irtikâp ettiğini ileri sürmektedir (1907-1908: 112). Buna ilaveten, Hz. Muhammed'in evrensel yardımseverlikten ve insancıl hoşgörüden uzak olduğunu iddiaları arasında zikretmektedir (Zwemer vd. 1908: 55).

f. Hz. Muhammed'in Okuryazar Olduğu İddiası: Zwemer'in üzerinde durduğu önemli iddialardan biri de Hz. Muhammed'in okuryazar olduğudur. O, Müslümanların "Kur'an'ın mûcizevî karakterini" desteklemek adına Hz. Muhammed'in ümmî olduğunu (okuma yazma bilmediğini) ileri sürdüklerini düşünmektedir (1929: 51). Hz. Muhammed'in "okuma yazma bilmeyen" birisiymiş gibi görünmek için oldukça makul gerekçelerinin olduğunu öne sürmekte (1939: 110) ve bu konuda şöyle bir alıntı nakletmektedir: "Her ne kadar kendisine vahiy geldiği düşüncesiyle tam aksini iddia etse de, Muhammed'in, Kitab-ı Mukaddes'te anlatılan hikâyelere iyi bir şekilde vâkif olduğuna şüphe yoktur. Onun cahil [ümmî] görünmek istemesinin sebebi, Kur'an'ın güzelliğini mûcizevî olarak göstermek istemesidir" (1929: 57-58).

Eserlerinde İslam âlimlerinin Kur'an'da geçen "ümmî" kelimesiyle ilgili yorumlarına yer verdikten sonra Zwemer, Hz. Muhammed'in okuryazar olmadığını ifade eden "ümmî" kelimesinin gerçek anlamının farklı olduğunu söylemektedir. O, bu kelimenin kendisine kitap ve vahiy gönderilmeyen anlamına geldiğini savunarak Araplara da vahiy gelmediği için onlara "ümmî" denildiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, "ümmî" kelimesinin "okuma yazma bilmeyen kişi" anlamına gelmediği konusunda ısrar eden Zwemer, ayetlerde geçen ümmî kelimesinden yola çıkarak Hz. Muhammed'in okuma yazma bilmediğini iddia etmenin tutarsız olacağını savunmaktadır (1939: 106-107).

Cebrail'in Hira mağarasındayken Hz. Muhammed'e "oku" demesi ve onun "ben okuma bilmem" şeklinde cevap vermesi olayını değerlendiren Zwemer, bu olayın "belli belirsiz" olduğunu dile getirerek geçiştirmektedir (1939: 104). Ayrıca, Mekke'de okuma yazmanın, Müslümanların iddiasının aksine, oldukça yaygın olduğunu çeşitli örneklerle ispatlamaya çalışmaktadır (1907: 9). Hz. Muhammed'in bi'setten sonra yaşadıklarından örnekler veren Zwemer, bunlara dayanarak onun okuma yazma bildiğini iddia etmeye devam etmektedir. Hudeybiye antlaşmasında Hz. Muhammed'in, "Abdullah'ın oğlu Muhammed" ifadesini yazması, kâtiplerinden birisine bazı harflerin yazımıyla ilgili bilgiler vermesi ve ölmeden önce kâğıt kalem istemesi (1939: 111-113) Zwemer'in Hz. Muhammed'in okuryazar olduğunu ispatlamak için verdiği örnekler arasında yer almaktadır.

2. Allah Tasavvuru: Bir dinin tanrı anlayışının önemli olduğunu belirten Zwemer, Müslümanların Tanrısı "Allah" hakkında bilgi sahibi olmadan İslam dininin inanç esaslarının anlaşılamayacağı gibi bu dinin felsefesi hakkında da fikir beyan edilemeyeceğini düşünmektedir (1905: 7-9).

Zwemer, İslam'ın, bir taraftan monoteist anlayışla güçlü bir karakter sergilediğini belirtirken diğer taraftan İslam'daki tek Tanrı anlayışının monoteizmin en kötü şekli olduğunu ileri sürmektedir. Bunun da ötesinde Zwemer, İslam'ın despotizme kayıp şekilcilğe boğulduğunu ve İslam'daki monoteist inancın ölüme mahkûm olduğunu zannetmektedir (1905: 7).

Zwemer, Yahudi ve Hıristiyanların Müslümanlarla birlikte aynı Tanrı'ya inanmalarına rağmen bu üç dinin tanrı anlayışları arasında çok büyük farklar olduğunu belirtmektedir (Zwemer vd. 1908: 14). Kur'an'da bahsedilen Allah ile Yeni Ahit'te geçen Tanrı anlayışının aynı olduğu şeklinde yanlış bir kanı olduğunu vurgulayan Zwemer'e göre Hıristiyanların Tanrı'sı "Sevgi Tanrısı" iken, Müslümanların inandığı Allah "doğulu despot bir Tanrı"dır (Zwemer vd. 1907: 27).

Allah'ın bazı sıfatları hakkında Müslümanların doğru bir inanca sahip olduklarının altını çizen Zwemer, söz konusu Allah'ın ahlâkî sıfatları olunca tamamen yanlış bir zeminde bulduklarını iddia etmektedir (Zwemer vd. 1908: 14-15). Öte yandan, İslam inancına göre Allah'ın tek ve eşsiz olup yarattığı hiçbir şeye benzememesini ele alan (1905: 29-30) Zwemer, böyle bir Allah anlayışına sahip olan Müslümanların, Yeni Ahit'te insanın ilâhî bir formda yaratıldığını ifade eden "*Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı.*" (Yaratılış 1/27) cümleyi küfür olarak telâkki ettiklerine dikkat çekmektedir (1905: 30). Müslümanlar açısından son derece makul kabul edilen bu anlayış Zwemer tarafından reddedilmektedir. Zira ona göre "Tanrı Ruh'tur", "Tanrı Işık'tır" ve "Tanrı Sevgi'dir" (1905: 33).

a. Allah İnancında Sevgi Olmadığı İddiası: Zwemer, Müslümanların iman ettiği Allah inancında özellikle sevgi olmadığını ileri sürmektedir (1919: 16). Kur'an'da "Sevgi Tanrısı"nın yer olmadığını ifade eden Zwemer'e göre Allah, yarattığı insanın sevgisini istemeyen, ona ihtiyaç duymayacak kadar zengin, gururlu ve bağımsızdır. O, sevginin olmadığı bir Tanrı anlayışının haliyle sevgiden yoksun bir karakter yarattığını öne sürerken Hz. Muhammed'in savaşçı bir karakter olarak ortaya çıkmasının da bu inançtan kaynaklandığını iddia etmektedir (Zwemer vd. 1908: 55-56).

İslam mistisizminin sünnî Allah anlayışına bir tepki olarak ortaya çıktığını ileri süren Zwemer, insan kalbinin seven, insanlarla yakın bir iletişim kuran, kusurlarımıza rağmen kendisine dokunabileceğimiz ve duaları işitip cevap veren bir tanrı istediğini belirtmektedir. Bu ifadelerinden sonra, "se-

202 • İSLAM DÜNYASINA GÖNDERİLEN MİSYON ELÇİSİ: SAMUEL MARINUS ZWEMER VE İSLAM'A BAKIŞI

vemeyen” bir Tanrı'nın (Allah), aynı zamanda “sevilemeyeceği” sonucuna varmaktadır (1905: 111).

b. Allah'ın Zalim Olduğu İddiası: Kur'an'da “*Biz zalim değiliz*” (Şu'arâ 26/209) denilerek Allah'ın kesinlikle zalim olmadığını ifade edilmesine ve Allah'ın affedici (Nisâ 4/43), merhamet sahibi (Bakara 2/128) olduğunu vurgulayan onlarca ayete rağmen Zwemer'in Allah'ı zalim olarak sunması oldukça manidardır (Zwemer vd. 1907: 27). Bu iddiasına ilaveten Allah'ın “Paşa” (Zwemer vd. 1908: 15), “Sultan” (1911b: 145), “Güç Tanrısı”, “Heybetli bir Diktatör” (1915b: 201) ve “Keyfi bir Hükümdar” (1905: 20) gibi görüldüğünü ileri sürmektedir.

c. Allah İncancında “Babalık” Düşüncesinin Olmaması: Zwemer, Kur'an'da ifade edilen Allah anlayışında Hıristiyanlıkta olduğu gibi Tanrı'nın “baba” olduğu inancının yer almamasından dolayı (1911b: 145) Müslümanların “Tanrı'nın Babalığı” inancını anlayamadıklarını söylemektedir (1919: 16). Allah'ı baba olarak görmemelerinden dolayı Müslümanların, evlada yakışır bir şekilde Allah'la yakınlık kuramadıklarını ifade etmektedir. Allah'ın Müslümanlar üzerinde oluşturduğu korkuyu, evladın babasından korkmasından daha ziyade bir kölenin efendisinden korkmasına benzetmektedir. Öte yandan, Allah'ın “babalık” göstermemesinden dolayı insanlar arasında “kardeşlik” duygusunun gelişmediğini ileri sürmektedir. İslam'ın fanatik bir ruha ve büyük bir gurura sahip olduğunu belirtmekte ve bunu da İslam'daki Tanrı anlayışında babalık inancının olmamasına bağlamaktadır. Ortaya attığı bu iddialardan sonra Zwemer, Tanrı'nın baba olmadığı evsiz bir dünyada insanın kendisini öksüz evlatmış gibi hissettiğini belirtmektedir (1905: 110).

d. Allah'ın Ahlâkî Bağlamda Kayıtsız Oluşu: İslam'daki Allah inancına yönelik eleştirilerine devam eden Zwemer, Allah'ın koyduğu hükümleri sonradan değiştirdiğine işaret ederek Allah'ın ahlâkının, zamana ve şartlara göre değiştiğini iddia etmektedir. Allah'ın ahlâkî herhangi bir kritere bağlı olmaksızın istediği her şeyi yapabileceğini, fizikî anlamda her şeye gücü yeten Allah'ın, aynı zamanda ahlâkî olarak da her şeye gücünün yettiğini ifade etmektedir (1905: 55).

Zwemer'in iddiaları arasında Allah'ın insanları küçük düşüren, yoldan çıkararak ve zarar veren bir Tanrı olduğu düşüncesi de yer almaktadır. Ona göre Allah, bunları yaparken tamamen bağımsız olup bütün gücü elinde bulundurmaktadır (1905: 48). Kur'an'da “Allah'ın tuzak kuranların en hayırlısı” olduğunu bildiren ayetlere (Âl-i İmr'an 3/54; Enfâl 8/30) de değinen Zwemer, bu

ayetleri Allah'ın ahlâkî bir standarda bağlı olmadığını kanıtı olarak sunmaktadır (1905: 55).

3. Kur'an Tasavvuru: Müslümanların Kur'an'ı, stil ve dil açısından en yüksek yerde gördüklerini belirten Zwemer, Arap edebiyatı açısından incelenmesi durumunda Kur'an'ın gerçekten dikkat çekici bir kitap olduğunu kabul etmekte, musiki tınısının ve ritminin çekici olduğunu itiraf etmektedir (1907: 90). Kur'an'da, Allah'ın birliğine derinden ve tutkulu bir şekilde inanmak, yüce sıfatları hakkında bilgiler vermek, kısa ve özlü cümleler kullanmak gibi güzellikler bulunduğunu inkâr etmediklerini söylemekte, Fatiha suresini de bu güzelliklere örnek olarak zikretmektedir (1900: 188). Buna karşın, Kur'an'ın Hz. Muhammed tarafından yazıldığı ve Allah'ın kitabı olmadığı iddiası, Zwemer tarafından "o, bir insan sözü, Tanrı sözü değil" şeklinde dile getirilmektedir (1948: 31).

Zwemer, bu ilâhî kitabın, Hıristiyanlık sayesinde kurtuluşu arzulayan kalpleri susturmak için dizayn edilmiş en iyi eser olduğunu ve bu nedenle dünyada Kur'an gibi "uyutucu" bir kitap olmadığını iddia etmektedir (1916: 96). Öte yandan, Kur'an'ın bazı bölümlerinin edebe aykırı olduğunu düşünen Zwemer, "Kur'an nasıl bir kitap ki, sadece Müslümanlar dokunabiliyor ve Muhammed'e vahyedilen bu kitabın bazı bölümleri Hıristiyan bir kalabalığın önünde okunmaya uygun değildir" diyerek bu düşüncesini dolaylı yoldan dile getirmektedir (1900: 186-187). Bunun yanında, batıl inançlar arasında gördüğü sihribazlık ve büyüçülükle ilgili ayetlerin Kur'an'da yer almasına da özellikle dikkat çekmektedir (1915b: 102).

Kur'an'ın kronolojik bir yapısı olmadığını belirten Zwemer, aynı zamanda mantıksal bir düzeni olmadığını da dile getirmektedir. O, ayetlerin karma karışık ve parça parça olduğunu belirtirken gerçek ile hayalin, kanunlar ile efsanelerin, dualar ile bedduaların yan yana yer aldığını ifade etmektedir. Bu özelliğinden dolayı Kur'an'ın anlaşılmasız bir kitap olduğunu iddia etmektedir (1907: 90).

Zwemer, Kur'an'ın taklit edilemeyen kafiye ve ritminin olduğuna dikkat çekerek bu kitabın başka dillere tercüme edilemeyeceğini belirtmektedir. Kur'an'ın, metnin akışını bozmasına rağmen kafiye uğruna gereksiz tekrarlar yaptığını düşünen Zwemer, Kur'an'ın başka bir dile çevrilmesi durumunda tercümesinin, orijinalinden uzak ve anlamsız olacağını ileri sürmektedir (1915a: 246). Onun bu konu üzerine eğilmesindeki amacının ise, Kitab-ı Mukaddes'in, Kur'an'la mukayese edildiğinde eşsiz bir kalitesinin olduğu-

204 • İSLAM DÜNYASINA GÖNDERİLEN MİSYON ELÇİSİ: SAMUEL MARINUS ZWEMER VE İSLAM'A BAKIŞI

nu, görkeminden, güzelliğinden ve manevî gücünden hiçbir şey kaybetmeden dünyadaki bütün dillere tercüme edilebileceğini göstermeye çalışmak olduğu anlaşılmaktadır (Zwemer 1939: 82).

Kur'an'la ilgili iddialarına devam eden Zwemer, normal seviyedeki bir Müslüman'ın yorumlar olmaksızın bu ilâhî kitabı anlayamayacağını ifade etmektedir (1900: 187). O, mollaların dört yaşındaki çocuklara Kur'an'ı sadece ezberlettiklerini, ancak bu çocukların Kur'an'dan hiçbir şey anlamadıklarını zikretmektedir (1915b: 153). Bir zamanlar dünyayı şekillendiren Kur'an'ın artık sadece belli kurallara göre teganni edildiğini ve Müslümanların bu tür okuyuşa daha fazla değer verdiklerini düşünen Zwemer, Kur'an'ın vermek istediği mesaja dikkat etmeden yapılan okuma çalışmalarının Müslümanlara fayda vermediğini, öyle ki bizzat Kur'an'la uğraşan Müslümanların bile Kur'an'ın yerdığı günahları günlük hayatlarında irtikâp ettiklerini nakletmektedir (1920: 25).

Zwemer'in Kur'an'la ilgili bir başka iddiası bu ilâhî kitabın hata ve yanlışlarla dolu olduğu şeklindedir. Kur'an'ın pek çok batıl inanca ev sahipliği yapmasının yanı sıra tarihî hataları barındırdığını öne süren Zwemer, bu kitapta kozmolojiyle ilgili yanlış bilgiler bulmanın da mümkün olduğunu düşünmektedir. Diğer taraftan Kur'an'ın, kölelik, poligami, boşanma, dinî hoşgörüsüzlük, kadına karşı ayrımcılık ve bilhassa kadının değerinin düşürülmesi gibi konularda ortaya koyduğu hükümlerle sosyal hayatı donuklaştırdığını iddia etmektedir (Zwemer vd. 1908: 19).

Zwemer'in Kur'an tasavvuruna bakıldığında Kur'an'ın Hıristiyan hakikatiyle ilgili bilgileri gizlediğini dile getirmesi dikkat çekmektedir (1919: 17). Ona göre, İsa Mesih'in çarmıhta öldürülmesinin ve tekrar dirilmesinin inkâr edilmesi Kur'an'ın en büyük eksikliklerden biridir (1948: 31). Zwemer, günahın orijini, sonucu ve çaresi gibi konularda Kur'an'ın sessiz kaldığını ileri sürmektedir. Bir alıntıya dayanarak Hz. Muhammed'e ilham eden kişinin şeytan olduğunu öne sürmekte, bu iddiasını da Hz. Muhammed'in, Kur'an'da günahın ne olduğunu açıklamadığı ve günah hakkında bilgi veren ayetlerin yeterli olmadığı şeklindeki başka bir düşüncesine dayandırmaktadır (1905: 49-51).

Zwemer, yukarıda belirtilen iddialarına Kur'an'ın çocuklar için olmadığı iddiasını da eklemektedir. Ona göre Kur'an, birtakım Eski Ahit hikâyelerinin ve İsa Mesih ile ilgili bazı ayetlerin dışında çocukların dikkatini çekecek bir bilgiye sahip değildir (t.y.: 196-197).

SONUÇ

Oryantalist misyoner olan Samuel M. Zwemer, küçük yaşlardan itibaren aile içinde aldığı Hıristiyanlık eğitimini *Theological Seminary of the Reformed Church*'deki eğitimle taçlandırmıştır. Annesinin duası ve gençlik dönemindeki heyecanı ile kendini Müslümanların Hıristiyanlaştırmasına adanmıştır. Bu yöndeki gayretleri neticesinde arkadaşı James Cantine ile birlikte Arabistan Misyonerliği'ni başlatmıştır. Başlarda bu işin zorluğundan dolayı gerek arkadaş çevresi gerekse mensubu olduğu Kilise'nin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Misyonerlik heyecanı ile dolup taşan Zwemer ve Cantine, önelerine çıkan bütün engelleri aşarak İslam'ın beşiği kabul edilen Arabistan'da misyonerlik faaliyetlerine başlamışlardır. Basra ve Bahreyn gibi ülkelerdeki çalışmalarının ardından Zwemer, gelen teklif üzerine Kahire'ye giderek misyonerlik faaliyetlerine burada devam etmiştir. Dünyanın pek çok bölgesine gidip konferanslar vermiş, Hıristiyan misyonerlerini İslam dünyasında faaliyetlerde bulunmaları için teşvik etmiştir. Yayın hayatında bir asrı geride bırakan, İslam dini ve Müslümanlar hakkında neşriyat çalışmalarında bulunan *The Moslem World* dergisinin çıkartılmasında büyük gayretleri olmuştur. Son nefesine kadar Müslümanların Hıristiyanlaştırılması için çalışan Zwemer, 2 Nisan 1952 tarihinde 84 yaşında ölmüştür.

Samuel M. Zwemer, İslam hakkında pek çok kitap ve makale yazmıştır. Eserlerinde Allah, Hz. Muhammed ve Kur'an'ı nasıl değerlendirdiği incelendiğinde hakikatten çok uzak, çarpıtılmış bir İslam tasavvuru ortaya koyduğu görülmektedir. O, bir yandan Hz. Muhammed'in tarihteki en önemli dinî liderlerden biri olduğunu söylerken diğer taraftan onun zeki bir düzenbaz olduğunu iddia etmiştir. Medine döneminin başlamasıyla Hz. Muhammed'in, kanunlar koyan savaşçı bir kimliğe büründüğünü ifade etmiştir. Hz. Muhammed'in ahlâkını da değerlendiren Zwemer, onun hırslı ve şehvet düşkün olduğunu iddia etmiş, davranışları ve uygulamalarıyla ahlâkın bütün ilkelerini çiğnediğini ileri sürmüştür. Bunların yanında, İslam âlimlerinin Hz. Muhammed'in okuyamaz olmadığı düşüncesine karşı çıkararak onun okuma yazma bildiğini iddia etmiştir.

Hz. Muhammed tasavvurunda olduğu gibi İslam'daki Allah inancını da çarpıtarak ele alan Zwemer, Allah'ın doğulu despot bir Tanrı olduğunu iddia etmiştir. O, Allah'ın, "paşa, sultan, güç tanrısı, heybetli bir diktatör, keyfi bir hükümdar" olduğunu iddia ederek büyük bir yanılğı içine düşmüştür. Allah'ın kullarına yönelik sevgisinin bir göstergesi olan merhamet, affetme, bağışla-

206 • İSLAM DÜNYASINA GÖNDERİLEN MİSYON ELÇİSİ: SAMUEL MARINUS ZWEMER VE İSLAM'A BAKIŞI

ma gibi sıfatlarını görmezlikten gelen Zwemer, Kur'an'da bahsedilen Allah inancında sevginin olmadığını ve bu durumun da şiddete yol açtığını ileri sürmüştür.

Zwemer, İslam inancına göre Allah'ın Cebrail vasıtasıyla gönderdiği Kur'an'ın ilâhî bir kitap olmadığını, hatta bu kitabın müellifinin bizzat Hz. Muhammed olduğunu dile getirmiş, böylece İslam hakkındaki çarpıtmalarına bir yenisini daha eklemiştir. Bir takım güzelliklerine rağmen Kur'an'ın, Hıristiyan hakikatini arzulayan kalpleri susturan “uyuşturucu” bir kitap olduğunu ileri sürmüştür. Kur'an'ın edebî yapısından dolayı başka bir dile tercüme edilemez olduğunu düşünen Zwemer, Müslümanların bu kitabı hiçbir şey anlamadan sadece belli kurallara göre teganni ettiklerini bildirmiştir. Kur'an'da pek çok yanlış bilgi yanında bu kitabın batıl inançlarla dolu olduğunu iddia eden Zwemer, Kur'an'ın en büyük eksikliğinin sözde Hıristiyan hakikatlerine yer vermemesi olduğunu öne sürmüştür.

Zwemer'in İslam'ın temel değerleri –Allah inancı, Hz. Muhammed, Kur'an- hakkındaki değerlendirmesinin objektiflikten uzak, tamamen Hıristiyan misyon anlayışına uygun olarak İslam dünyasında zihinleri karıştırmaya ve belirtilen konularda Müslümanları etkilemeye yönelik olduğu söylenebilir. Bu bağlamda İslam dünyasında Müslümanların imanlarını sarsmak, bozmak ve ortaya çıkan boşlukta Hıristiyanlığı öne çıkarmak, insanların ilgisini bu dine çekmek gibi hedefler konulduğu görülebilir. Zwemer, bütün hayatı boyunca bu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik faaliyetler yürütmüş, eserleriyle ve eserlerinde dile getirdiği tutarsız düşüncelerle “Hıristiyan Misyonu”na yön vermeye çalışmıştır.

Kaynaklar

- Akdemir, Salih (1989). “Müsteşriklerin Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Muhammed (sav)'e Yaklaşımları”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 31, S. 1: 179-210.
- Al-Abdulkareem, Abdullah O. (2001). *Images of Islam in Sameul M. Zwemer's The Moslem World Quarterly 1911-1947*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Lancaster University. y.y.
- Bulut, Yücel (2007). “Oryantalizm”. *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. XXXIII, 428-437.
- Calverley, Edwin E. (1952). “Samuel Marinus Zwemer”. *The Moslem World*. C. 42, S. 3: 157-159.

- Chai-Lien, Lui (1921). *The Arabian Prophet: A Life of Mohammed from Chinese and Arabic Sources*. Çev. Isaac Mason. Shangai: Commercial Press.
- Hubers, John (2004). "Samuel Zwemer and the Challenge of Islam: From Polemic to a Hint of Dialogue". *The International Bulletin of Missionary Research*. C. 28, S. 36: 117-121.
- Mason, Alfred DeWitt, Frederick J. Barny (1926), *History of the Arabian Mission*, New York: Board of Foreign Missions.
- Okumuş, Mesut (2002). "Arthur Jeffery ve Kurân Çalışmaları Üzerinde". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*. C. 43, S. 2: 121-150.
- Peurseem, Gerrit D. Van (1948). "The Arabian Mission and Saudi-Arabia". *The Moslem World*. C. 38, S. 1: 6-10.
- Tucker, Ruth A. (2004). *From Jerusalem to Irian Jaya: A Biographical History of Christian Missions*. 2. Baskı. Michigan: Zondervan.
- Watt, W. Montgomery (2001). *Peygamber ve Devlet Adamı: Hz. Muhammed*. Çev. Ünal Çağlar. İstanbul: Yöneliş Yay.
- Wilson, J. Christy (1952). *Apostle to Islam*. Grand Rapids, Michigan: Baker Book House.
- _____, (1967). "The Epic of Samuel Zwemer". *The Moslem World*. C. 57, S. 2: 79-93.
- _____, (1996). "The Apostle to Islam: The Legacy of Samuel Zwemer". *International Journal of Frontier Missions*. C. 13: 163-168.
- Wokoock, Ursula (2009). *German Orientalism: The Study of the Middle East and Islam from 1800 to 1945*. USA, Canada: Routledge.
- Zwemer, Samuel M. (1900). *Arabia the Cradle of Islam*. New York, Chicago, Toronto: Fleming H. Revell Company.
- _____, (1905). *The Moslem Doctrine of God*. Boston, New York, Chicago: American Tract Society.
- _____, Annie Van Sommer (Ed.) (1907). *Our Moslem Sisters*. New York, Chicago, Toronto, London, Edinburg: Fleming H. Revell Company.
- _____, (1907). *Islam: A Challenge to Faith*. New York: Laymen's Missionary Movement.
- _____, (1907-1908). *The Moslem World*. New York: Student Volunteer Movement For Foreign Missions.
- _____, Arthur Judson Brown (1908). *The Nearer and Farther East*. New York: The Macmillan Company.
- _____, (1911a). "Editorial". *The Moslem World*. C. 1, S. 4: 353-355.
- _____, (1911b). *The Unoccupied Mission Fields of Africa and Asia*. New York: Student Volunteer Movement For Foreign Missions.
- _____, (1912). *The Moslem Christ*. New York. American Tract Society.

208 • İSLAM DÜNYASINA GÖNDERİLEN MİSYON ELÇİSİ: SAMUEL MARINUS ZWEMER VE İSLAM'A BAKIŞI

- _____, (1915a). "Translations of the Koran". *The Moslem World*. C. 5, S. 3: 244-261.
- _____, (1915b). *Childhood in the Moslem World*. New York, Chicago, Toronto, London, Edinburg: Fleming H. Revell Company.
- _____, (1916). *The Disintegration of Islam*. New York, London, Chicago, Toronto, Edinburg: Fleming H. Revell Company.
- _____, (1919). *A Primer on Islam and the Spiritual Needs of the Mohammedans of China*. Shanghai: Special Committee on Work for Moslems.
- _____, (1920). *The Influence of Animism on Islam*. New York: The Macmillan Co.
- _____, (1929). *Across the World of Islam*. New York, Chicago, London, Edinburg: Fleming H. Revell Company.
- _____, James Cantine (1938). *The Golden Milestone*. New York, London, Edinburg: Fleming H. Revell Company.
- _____, (1939). *Studies in Popular Islam*. New York: The Macmillan Company.
- _____, (1941). *The Cross Above the Crescent*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House.
- _____, (1946). *Heirs of the Prophets*. Chicago: The Moody Bible Institute.
- _____, (1948). *How Rich the Harvest*. New York, London, Glasgow: Fleming H. Revell Company.
- _____, (t.y.). *Mohammed or Christ*. New York, Chicago, Toronto, London, Edinburg: Fleming H. Revell Company.